

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИАСПЕКТНИЙ ПІДХІД РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУTHE ASPECT APPROACH FOR THE DEVELOPMENT
OF THE DOMESTIC EXPORT POTENTIAL

У статті розглянуто основні аспекти розвитку експортного потенціалу України. Визначено, що наявність великої кількості природних ресурсів загалом позитивно впливає на вітчизняний експорт. На основі аналізу доведено, що зниження матеріальних та фінансових факторів породжує негативні перспективи розвитку національного експорту. Зазначено, що наявність великої кількості торговельних партнерів ілюструє конкурентоспроможність національної продукції. Акцентовано увагу на тому, що за покращення політичного середовища, яке впливає і на ресурси держави, можливий висхідний розвиток експортного потенціалу.

Ключові слова: експортний потенціал, експорт, ресурси, експортноорієнтовані підприємства, прямі іноземні інвестиції, політичне середовище.

В статье рассмотрены основные стороны развития экспортного потенциала Украины. Определено, что наличие большого количества природных ресурсов в общем положительно влияет на отечественный экспорт. На основе анализа доказано, что снижение материальных и финансовых ресурсов порождает негативные перспективы развития национального экспорта.

Отмечено, что наличие большого количества торговых партнеров иллюстрирует конкурентоспособность национальной продукции. Акцентируется внимание на том, что при улучшении политической среды, что влияет и на ресурсы государства, возможно восходящее развитие экспортного потенциала.

Ключевые слова: экспортный потенциал, экспорт, ресурсы, экспортноориентированные предприятия, прямые иностранные инвестиции, политическая среда.

In the article discovered main aspects of the development of Ukraine's export potential. It has been determined the presence of a large number of natural resources has a positive effect on the domestic export. Based on the analysis it is proved the decrease of material and financial resources generates negative prospects for the development of national export. It is noted the presence of a huge number of trading partners illustrates the competitiveness of national products. It is emphasized with the improvement of the political environment, which also affects the resources of the state, the upward development of the export potential is possible.

Key words: export potential, export, resources, export-oriented enterprises, foreign direct investment, political environment.

УДК 339.564

Войцешин В.П.аспірант кафедри податків
та фіскальної політики
Тернопільський національний
економічний університет

Постановка проблеми. Провідне місце в економічному розвитку країн займає зовнішня торгівля, а особливо – експорт та його розвиток в майбутньому періоді з урахуванням минулого часу. Зокрема, це є важливим у момент нестабільно-циклічної економічної ситуації, яка простежується у вітчизняній ринковій системі та впливає на експортний потенціал України в усіх його аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням перспектив розвитку вітчизняного експортного потенціалу займалися такі вчені, як Н. Казакова, О. Кібік, В. Котлубай, Т. Мельник, Л. Чалапко, Ю. Хаймінова та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних аспектів, що впливають на розвиток експортного потенціалу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній науці є різноманітні погляди щодо трактування сутності терміна «експортний потенціал», кожна з яких охоплює окремі його частини (об'єкт, суб'єктів економіки, спрямованість тощо). На нашу думку, для оцінки аспектного

підходу розвитку експортного потенціалу України варто погодитися з поглядом В.М. Байрак [1, с. 5], згідно з яким категорія «експортний потенціал» асоціюється з певними резервами накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для здійснення зовнішньоекономічних операцій (тобто самим експортом як продажем за кордон товарів, робіт та послуг) задля досягнення максимально можливих обсягів продажу продукції і задоволення попиту на зовнішніх ринках.

Відповідно до трактування суті експортного потенціалу варто виділити такі аспекти його розвитку, зокрема у вітчизняному контексті (рис. 1).

Із рис. 1 ми бачимо, що першим аспектом оцінки перспектив розвитку вітчизняного експортного потенціалу є ресурси, тобто певні наявні резерви, що можуть бути використані в майбутньому, природного (земельного) матеріально-технічного, інноваційного та фінансового плану.

В Україні, відповідно до даних Кабінету Міністрів України [2] та Держгеокадастру [3], станом на 1 січня 2017 р. земельний фонд становив

Рис. 1. Основні аспекти розвитку експортного потенціалу України

Джерело: складено автором самостійно

60,3 млн. га, або близько 6,00% території Європи, де площа сільськогосподарських земель як основних природних ресурсів в Україні була еквівалентна 42 700 тис. га, чи 70,00% площі усієї території країни [2]. Порівняно з початком 2015 і 2016 рр. у 2017 р. площа земель сільськогосподарського призначення знизилася на 31,50 і 26,40 тис. га відповідно (з 42 731,5 і 42 726,4 тис. га [3]).

Велика площа сільськогосподарських земель в Україні, по-перше, сприяє та буде сприяти розвитку експортного потенціалу аграрного сектору (зернових культур та ін.), що, для прикладу, відображається у збільшенні обсягів продажу за кордон пшениці: від 10 544,79 тис. тонн у 2014 р. до 17 920,95 тис. тонн у 2016 р. [4], навіть незважаючи на вищезазначене зменшення площі земель, яке компенсувалося зростанням урожайності цієї культури з 40,10 до 42,10 ц з 1 га [5], а по-друге, впливає і впливатиме на коливання експорту інших окремих видів зернових, таких як, наприклад, жита, коли зі зменшенням площі земель сільськогосподарського призначення зменшується й обсяг його продажу до інших країн (за 2014–2016 рр. обсяг експорту жита знизився з 58,90 тис. тонн до 6,14 тис. тонн [4], тобто у 9,10 раза).

Окрім природних ресурсів важливим складником розвитку вітчизняного експортного потенціалу виступають і технічні, що в Україні відображаються у вартості основних засобів, тобто

устаткувань, які в нашому разі забезпечують виробництво продукції, спрямованої на експорт.

Протягом 2014–2016 рр. первісна вартість основних засобів (ПВФЗ) в нашій державі знизилася із 877 607 977,00 до 300 750 570,00 тис. дол. США, тобто більш ніж удвічі (рис. 2). Це негативно подіяло і діятиме надалі на експортний потенціал України через продукування зниження економічних потужностей і приведення до зменшення вартості експорту товарів, що є основою вітчизняного експортного потенціалу, із 53 901 689,10 до 36 361 711,20 тис. дол. США [5], чи в 1,48 раза за досліджуваний період.

Негативну тенденцію щодо розвитку експортного потенціалу в Україні ілюструє і зниження витрат на інноваційну діяльність, яка спрямована

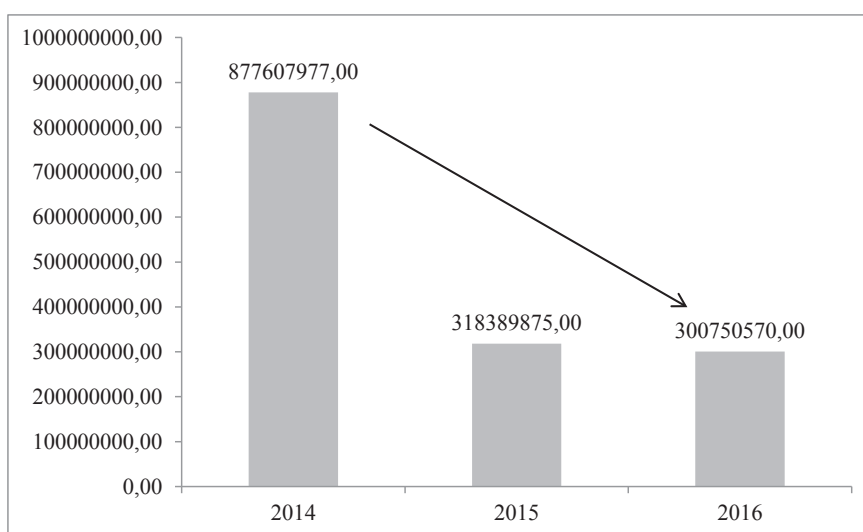

Рис. 2. Динаміка первісної вартості основних засобів в Україні за період 2014–2016 рр.

Джерело: складено автором самостійно за даними [5] з урахуванням курсів валют на кінець відповідного року [6]

Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств промислового спрямування в Україні за 2017 рр.

	Всього витрат, тис. дол. США	Власні кошти підприємств, тис. дол. США	Кошти з державного бюджету, тис. дол. США	Кошти іноземних інвесторів, тис. дол. США	Інші джерела, тис. дол. США
	324928,72	274558,09	8100,50	3841,77	38428,37
Питома вага, %	100,00	84,50	2,49	1,18	11,83

Джерело: складено автором самостійно за даними [5] з урахуванням курсів валют на кінець відповідного року [6]

на певні відкриття (нововведення) на промислових підприємствах, як з власних, так і з залучених коштів (табл. 1). Якщо у 2016 р. розмір цих видатків становив 854 312,81 тис. дол. США, то вже у 2017 р. він зменшився у 2,63 раза до рівня 324 845,37 тис. дол. США (табл. 1) [5], що у близько 85,00% випадків покривається за рахунок власних коштів підприємств (табл. 1).

Окрім того, за цей проміжок часу знизилася питома вага вітчизняних промислових підприємств, що впроваджували інновації в свою діяльність, – з 16,60 до 14,30% [5], що безпосередньо вплинуло також на вартість їх основних засобів і ефективність виробництва й реалізації продукції цими організаціями.

Важливим складником експортного потенціалу будь-якої країни є наявність не лише власних, але і залучених ресурсів. До такого виду ресурсів можна віднести прямі іноземні інвестиції, тобто кошти, що надходять в економіку однієї країни з інших держав світу для стимулювання розвитку країн, що поглиблюється їх співпрацею.

За період 2014–2016 рр. розмір прямих іноземних інвестицій в економіку України знизився на 3 211 800,00 тис. дол. США, чи на 7,89% (рис. 3),

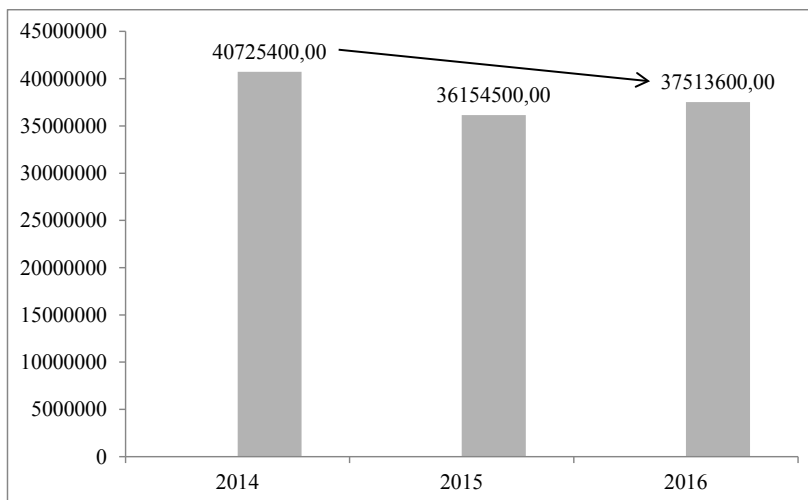

Рис. 3. Динаміка розміру прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2014–2016 рр.

Джерело: складено автором самостійно за даними [5] з урахуванням курсів валют на кінець відповідного року [6]

що теж негативно подіяло на розвиток вітчизняного експортного потенціалу та стало наслідком кризових економічних явищ.

Другим аспектом розвитку експортного потенціалу України виступає суб'єктивний підхід: крім наявних природних ресурсів, для реалізації продукції за кордон необхідні умови і засоби їх використання в частині виробництва і продажу. На нашу думку, до основних суб'єктів цього типу належать експортоорієнтовані підприємства як певні господарські одиниці, основним завданням яких є реалізація товарів/послуг тощо на іноземні ринки.

В Україні, згідно зі статистичними даними, за період 2014–2016 рр. кількість даних учасників господарського процесу збільшилася із 20 425 до 22 250 одиниць [5], тобто на 8,93%. На жаль, зростання економічної активності підприємств не стало продуцентом підвищення вартості експорту, що зумовлено кризовими явищами національної економіки. Крім того, ефективність експорту українських підприємств знизилася на 38,00%, що підтверджує показник експорту на одне підприємство ($EX_{1пр}$, тис. дол. США), який є відношенням вартості експорту (EX) загалом чи окремо по товарах або й послугах до кількості експортоорієнтованих підприємств ($П_e$) як загалом, так і окремо до експортоорієнтованих підприємств товарного спрямування (тих, що продають товари) чи цих суб'єктів господарювання, що реалізують послуги (табл. 2).

Окрім наявності ресурсів та суб'єктів, що реалізують продукцію на експорт, важливим аспектом розвитку експортного потенціалу виступають і споживачі в особі країн-імпортерів. У 2014 р. Україна експортувала продукцію до 175 країн світу, у 2015 р. – до 158 держав, в 2016 р. – до 161 країни, що ілюструє те, що вітчизняна продукція користується широким попитом за кордоном, і дуже важливо, коли в останні роки кількість країн-партнерів поступово зростає, що виявляє позитивну

Таблиця 2

Динаміка ефективності роботи експортоорієнтованих підприємств в Україні за період 2014–2016 рр.

Роки	2014	2015	2016
<i>EX_{1n}</i>	3203,06	2272,95	2077,74
Темп зміни	x	0,71	0,91

Джерело: складено автором самостійно на основі даних [5]

перспективу експортного потенціалу України. Найбільшими споживачами вітчизняної продукції є Індія, Італія, Китай, Німеччина, Польща, Туреччина тощо.

Перелічені аспекти розвитку вітчизняного експортного потенціалу безпосередньо залежать від середовища, в якому «перебуває» наша держава, до якого належить:

– навколишнє середовище (географічне розташування, погодні умови), яке безпосередньо чинить вплив на експортний потенціал і для України проявляється в наявності природних ресурсів та «посередництві» у торгівлі між країнами Європи й Азії;

– політичне середовище (органи влади), нестабільність якого не лише знижує здатність держави продавати за кордон продукцію, але і негативно впливає на матеріально-технічні, інноваційні і фінансові ресурси і, як наслідок, на рівень експорту та його розвитку в майбутньому;

– законодавче (правове) середовище, правильна побудова якого сприяє підвищенню перспектив розвитку вітчизняного експортного потенціалу (втілюється в актах, які регулюють експорт загалом (надання експортних кредитів суб'єктам господарювання, їх страхування тощо (Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 р. № 1792-VIII) та інші операції, що з ним пов'язані).

Натепер домінуючим середовищем, що впливає на вітчизняний експортний потенціал, є політичне, нестабільність якого супроводжує загрозу його зниження.

Висновки з проведеного дослідження.

Розвиток експортного потенціалу України характеризується певними аспектами («гранями»), які диференційовано впливають на його вектор, такими як:

– по-перше, природні резерви, зокрема земельні, які є одними з найбільших в Європі,

здійснюють позитивний вплив на національний експортний потенціал з погляду виробництва, зокрема в аграрній сфері;

– по-друге, матеріально-технічні, інноваційні та фінансові ресурси, що за останні роки негативно впливають на майбутній експортний потенціал держави в контексті промисловості у тому ж напрямі через зниження їх розміру;

– по-третє, кількість експортоорієнтованих підприємств, зростання яких в Україні за останні періоди не супроводжується збільшенням експорту і, як наслідок, експортного потенціалу;

– по-четверте, велика кількість країн-імпортерів вітчизняної продукції (товарів, послуг), які позитивно впливають на експортний потенціал зі споживчого погляду через наявність великої мережі збуту товарів та послуг;

– по-п'яте, середовище, зокрема політичне, яке є каталізатором негативної дії на національний експортний потенціал через породження кризових явищ в економіці України, які впливають на всі інші негативні аспекти розвитку експортного потенціалу в частині матеріально-технічних, інноваційних та фінансових ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Байрак В.М. Організаційно-економічні механізми підвищення експортного потенціалу інвестиційного комплексу України: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / В.М. Байрак; Українська академія зовнішньої торгівлі. Київ, 2002. 8 с.
2. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 08.08.2018).
3. Земельний фонд України станом на 1 січня 2016 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2015 року. URL: <http://land.gov.ua/info/zemelnyi-fond-ukrainy-stanom-na-1-sichnia-2016-roku-ta-dynamika-ioho-zmin-u-porivnianni-z-danymy-na-1-sichnia-2015-roku/> (дата звернення: 08.08.2018; 09.08.2018).
4. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (дата звернення: 08.08.2018).
5. Державна служба статистики України офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.08.2018; 09.08.2018).
6. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 08.08.2018; 09.08.2018).